

TIJORAT BANKLARIDA SOLIQLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH

Djumamuratov Sadaddin

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

Annotatsiya: Ushbu tezis O'zbekiston bank tizimidagi tijorat banklarida soliq to'lovlari bo'yicha majburiyatlar hisobini takomillashtirishga bag'ishlangan. Tadqiqot maqsadi soliq majburiyatlarini buxgalteriya hisobida aks ettirish va soliq hisobotlarini tayyorlashda mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqishdan iborat.

Kalit so'zlar: soliq majburiyatlari, buxgalteriya hisobi, soliq hisoboti, tijorat banklari, hisobot turlari

Kirish

Soliqlar davlat tomonidan jamoat ehtiyojlarini qondirish uchun yuridik va jismoniy shaxslardan yig'iladigan majburiy to'lovlardir. Soliqlar davlat byudjetining asosiy daromad manbai hisoblanadi. Shu bois, soliq majburiyatlarining buxgalteriya hisobini to'g'ri yuritish va soliq hisobotlarini o'z vaqtida tayyorlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Soliq majburiyatlarini buxgalteriya hisobida aks ettirish va soliq hisobotlarini tayyorlashda bir qator muammolar mavjud. Ushbu muammolar soliq qonunchiligi va buxgalteriya hisobi standartlarining murakkabligi, soliq stavkalarining tez-tez o'zgarishi, soliq imtiyozlarining ko'pligi, soliq hisobotlarining hajmi va murakkabligining ortishi bilan bog'liq.

Mavzuning dolzarbligi

Tijorat banklari soliq to'lovchilarning yirik guruhi hisoblanadi. Banklarning faoliyati xilma-xil va murakkab bo'lganligi bois, ularda soliq majburiyatlarini buxgalteriya hisobini yuritish va soliq hisobotlarini tayyorlashda qo'shimcha muammolar yuzaga keladi.

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida tijorat banklarida soliq majburiyatlarining buxgalteriya hisobini yuritish va soliq hisobotlarini tayyorlashda bir qator tizimli kamchiliklar mavjudligi aniqlandi. Xususan, ichki tartib-qoidalarining mukammal emasligi, bank xodimlarining soliq masalalari bo'yicha malakasi yetarli emasligi, soliq majburiyatlarini inventarizatsiya qilish va soliq organlari bilan hisob-kitoblarni taqqoslash ishlarining past darajada ekanligi, dasturiy ta'minotni joriy etishning sustligi asosiy muammolar hisoblanadi. Fikrimicha, mazkur muammolarni hal etishda quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq: Tijorat banklarining buxgalteriya siyosatini takomillashtirish, soliq majburiyatlarini tan olish, baholash va aks ettirish qoidalarini aniq belgilash lozim. Bunda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) talablaridan kelib chiqish zarur. Bank

xodimlarining soliq masalalari bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirish uchun ixtisoslashtirilgan treninglar, seminar va o'quv kurslarini tashkil etish kerak. Shuningdek, soliq masalalari bo'yicha konsalting xizmatlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Soliq majburiyatlarini inventarizatsiya qilish va soliq organlari bilan soliq majburiyatlari bo'yicha hisob-kitoblarni taqqoslash ishlarini muntazam ravishda amalga oshirish zarur. Bu soliq majburiyatlarini buxgalteriya hisobida to'g'ri aks ettirilishini ta'minlaydi.

Soliq hisobotlarini tayyorlashni avtomatlashtirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Buning uchun maxsus dasturiy ta'minotlarni sotib olish va joriy etish zarur. Dasturiy ta'minotdan foydalanish xatolar ehtimolini kamaytiradi va soliq hisobotlarini o'z vaqtida topshirilishini ta'minlaydi. Soliq majburiyatlarini hisoblash va soliq to'lovlarini amalga oshirish muddatlariga rioya qilishni ta'minlash lozim. Buning uchun soliq taqvimini ishlab chiqish va uning bajarilishini monitoring qilish zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarida soliq majburiyatlari hisobi va hisobotini takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Shu maqsadda banklarning buxgalteriya siyosatini takomillashtirish, xodimlar malakasini oshirish, soliq majburiyatlarini inventarizatsiya qilish va soliq organlari bilan hisob-kitoblarni taqqoslash ishlarini tizimli ravishda yo'lga qo'yish, soliq hisobotlarini tayyorlashni avtomatlashtirish, soliqlarni o'z vaqtida hisoblash va to'lash choralarini ko'rish lozim. Ushbu tadbirlar tijorat banklarida soliq intizomining mustahkamlanishiga va moliyaviy barqarorlikning oshishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, takomillashtirilgan soliq hisoboti tizimi banklar faoliyatining shaffofligini oshirish bilan birga, moliyaviy audit va soliq tekshiruvlarining samaradorligini ham ta'minlaydi. Elektron axborot almashinuvi orqali soliq organlari va tijorat banklari o'rtasidagi o'zaro axborot oqimi tezlashadi, bu esa real vaqt rejimida nazorat qilish imkonini beradi. Natijada soliq to'lovlarida aniqlik, tartib va javobgarlik oshadi. Bundan tashqari, takomillashgan tizim orqali xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish, ularning ishonchini oshirish va xorijiy sarmoyadorlar uchun qulay moliyaviy muhit yaratish imkoniyati tug'iladi. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini ta'minlashga, bank sektorining kredit reytingini yaxshilashga xizmat qiladi.

Yakuniy natijada, soliq majburiyatlari hisobi va hisobotini ilg'or texnologiyalar asosida tashkil etish O'zbekiston bank tizimining institutsional salohiyatini mustahkamlab, barqaror va ishonchli moliyaviy boshqaruv tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu boisdan, ushbu yo'nalishda izchil islohotlarni davom ettirish zarur hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vakhobov A.V., Ro'zmetov B.Y. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. – T.: TDIU, 2019. – 320 b.
2. Мусаев Ҳ.Н. Солиқ мажбуриятларининг бухгалтерия ҳисобини такомиллаштириш масалалари. // Солиқ ва бухгалтерия ҳисоби журнали, 2020 йил, 3-сон. 21-25 б.
3. Urazov K.B. Bank accounting. Textbook. – T.: "ECONOMY-FINANCE", 2017. – 584 p.
6. Sobirov, B. Tijorat banklarida moliyaviy boshqaruv: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Ilm Ziyο, 2019.
7. Karakulov, S. Soliq hisoboti va uning zamonaviy talablari. // “Moliya” ilmiy-amaliy jurnali, №3, 2022. – B. 24–28.
8. Ruzmatov, M. Bank-moliya tizimida raqamli texnologiyalarning tatbiqi. // “Bank ishi va audit” jurnali, №1, 2023. – B. 10–14.
9. www.soliq.uz – O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasining rasmiy veb-sayti.
10. www.cbu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy sayti (banklar faoliyati, hisobotlar va normativlar bo‘yicha).